Grotere verschillen tussen grote en kleine boeren

Het felbegeerde boerenland

Vele kleine boerenbedrijven zijn de laatste jaren gedwongen te stoppen. Geld verdienen aan natuurontwikkeling, natuurbeheer, recreatie en andere vormen van verbrede landbouw is voor een aantal kleine boerenbedrijven een van de mogelijkheden om te kunnen overleven.

In 2001 stopten iedere dag dertien agrarische bedrijven. Toch bleef de nationale landbouwproductie op peil. De landbouwproductie die wegvalt met de boeren die ophielden met hun bedrijf wordt vrijwel volledig opgevangen door de productieverhoging van de blijvers. Hun bedrijven worden steeds groter.
Vooral in de glastuinbouw en in de intensieve veehouderij neemt het aantal grote bedrijven explosief toe. Inmiddels zijn glastuinbouwbedrijven met meer dan 7 ha glas en varkensbedrijven met meer dan zesduizend varkens geen uitzondering meer. Ook zijn er inmiddels tientallen melkveehouders met meer dan tweehonderd melkkoeien en een vergelijkbaar aantal akkerbouwers die meer dan 300 ha grond bewerken. De allergrootste land- en tuinbouwbedrijven zijn grofweg nog een factor drie groter. Een dergelijke bedrijfsgrootte is echter wel uitzonderlijk, het aantal bedrijven van deze omvang is op de vingers van twee handen te tellen.

Supertuinders

Het zijn de tuinbouwbedrijven die er in bedrijfsomvang uitspringen. Van de honderd grootste land- en tuinbouwbedrijven opereren er maar liefst 83 in de tuinbouw. Het gaat om 27 bedrijven met bloemen onder glas, 27 bloembollenbedrijven, 21 glasgroentebedrijven en 8 paddestoelbedrijven. Onder de overige agroreuzen zijn legkippenbedrijven, varkensbedrijven en graslandbedrijven. Opvallend is dat er tussen de honderd grootste boeren slechts één melkveehouderijbedrijf is te vinden, terwijl het aantal boerenbedrijven in deze sector wel het grootst is. De uitbreidingsmogelijkheden in deze sector zijn door de invoering van de melkquotering (superheffing) in 1984 enorm beperkt. Dit is de reden dat het voor melkveehouders vrijwel onmogelijk is geworden om in de tophonderd van de grootste landbouwbedrijven in Nederland terecht te komen.
Van de honderd grootste agrarische bedrijven zitten er zes in Naaldwijk. Het gaat hier voornamelijk om tuinbouwbedrijven die in hun kapitale kas bloemen telen. Zowel in Uithoorn als in de Noordoostpolder bevinden zich vijf supertuinders. In de Noordoostpolder gaat het uitsluitend om bedrijven die bestaan van de bloembollenteelt, in Uithoorn gaat het vooral om tuinbouwbedrijven met bloemen onder glas.

Tweedeling

De afgelopen jaren is langzaamaan een tweedeling ontstaan in de landbouw. Bijna de helft van het aantal boerenbedrijven zorgt voor bijna negentig procent van de totale Nederlandse landbouwproductie. De andere vijftig procent van de boerenbedrijven, samen goed voor tien procent van de landbouwproductie, kan van hun bedrijf niet of nauwelijks bestaan.
De kleinste 23 duizend boerenbedrijven, een kwart van de

boerenbedrijven in ons land, hebben een gemiddelde bedrijfsomvang van 8 nge. Bij een dergelijke bedrijfsomvang hoort bijvoorbeeld een landbouwbedrijf met zes melkkoeien of 3 ha zaaiuien. Ook bedrijven zonder vee en met ongeveer 9 ha grasland hebben een dergelijke bedrijfsomvang. Met een dergelijke bedrijfsgrootte is er absoluut geen substantieel landbouwinkomen te realiseren. Deze kleinste boeren kunnen worden beschouwd als hobbyboeren.

Nog eens ongeveer 21 duizend kleine bedrijven halen eveneens nauwelijks een volledig inkomen uit hun landbouwactiviteiten. Het zijn bedrijven met een gemiddelde economische omvang van circa 31 nge. In deze categorie kleine bedrijven is een nevenberoep of een aanvullend inkomen vaak pure noodzaak.

De grote boerenbedrijven bestaan uit grofweg 24 duizend bedrijven van een gemiddelde grootte en 25 duizend grote bedrijven. Deze gemiddeld-grote bedrijven hebben een economische bedrijfsomvang van circa 75 nge. Deze bedrijven produceren bijna een kwart van de totale landbouwproductie.

De 25 duizend grootste boerenbedrijven produceren bijna twee derde van de gehele landbouwproductie. Deze bedrijven zijn 2,5 keer groter dan de gemiddelde bedrijven. Het bedrijfsgemiddelde is 203 nge. Een doorsnee bedrijf in deze groep heeft meer dan 120 melkkoeien, 70 ha zaaiuien of ruim 200 ha gras zonder vee. Een tuinbouwbedrijf in deze categorie beschikt ten minste over een kas met meer dan 1 ha rozen of 1,7 ha chrysanten.

Toekomstperspectief

Het toekomstperspectief voor de kleine boerenbedrijven is weinig rooskleurig. Drie van de vier boeren die stoppen, nemen afscheid van een klein bedrijf. Een reden om ermee te stoppen is dat er geen bedrijfsopvolger klaar staat. Een andere reden is dat het bedrijf domweg te klein is om van te leven. Het een heeft vaak met het ander te maken. Op grote en moderne bedrijven is er meer animo voor bedrijfsovername dan op kleine bedrijven. Vaak ziet een boer of tuinder al ver van te voren aankomen of er belangstelling is voor overname van het bedrijf. De bedrijfsstrategie wordt hierop aangepast. Zij kiezen voor uitbreiding en investeren. Boerenbedrijven die dit perspectief niet hebben, kiezen meestal voor het langzaam afbouwen van de landbouwactiviteiten en investeren weinig.

Het toekomstperspectief in de landbouw is hoofdzakelijk afhankelijk van de economische situatie. Als met het boerenbedrijf een redelijk inkomen is te halen, neemt waarschijnlijk de interesse voor bedrijfsovername weer toe. Voor een goed renderend bedrijf is veel sneller een bedrijfsovernamekandidaat te vinden.

Natuurwaarde

De voortdurende schaalvergroting in de landbouw heeft een keerzijde. De landbouw speelt niet alleen een rol in de economie. Landbouw is nauw verweven is met gezondheid, voedselveiligheid, natuur, recreatie, cultuurhistorische landschappen en milieu. Vooral kleinere boerenbedrijven kunnen een belangrijke rol gaan spelen als het gaat om het behoud van gebieden met een hoge natuurwaarde of een belangrijke cultuurhistorische waarde. Als boerenbedrijven taken krijgen bij landschapsbeheer en natuurontwikkeling kan het platteland uitgroeien tot het publieke domein. Deze trend is jaren geleden al ingezet en ook een organisatie als Staatsbosbeheer is zich steeds meer bewust van het feit dat burgers maar al te graag willen wandelen in gebieden die jarenlang op slot zaten.

Verbrede landbouw

Voor een aantal kleine boerenbedrijven biedt de verdere ontsluiting van het platteland mogelijkheden. Stimulerende maatregelen van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt agrarische ondernemers op het platteland in de gelegenheid extra inkomstenbronnen aan te boren. Geld verdienen aan natuurontwikkeling, natuurbeheer, recreatie en andere vormen van verbrede landbouw kan hen helpen te overleven. Wellicht is dat een lichtpuntje voor de kleine boerenbedrijven die massaal donderbuien zien hangen boven het felbegeerde boerenland.

Cor Pierik
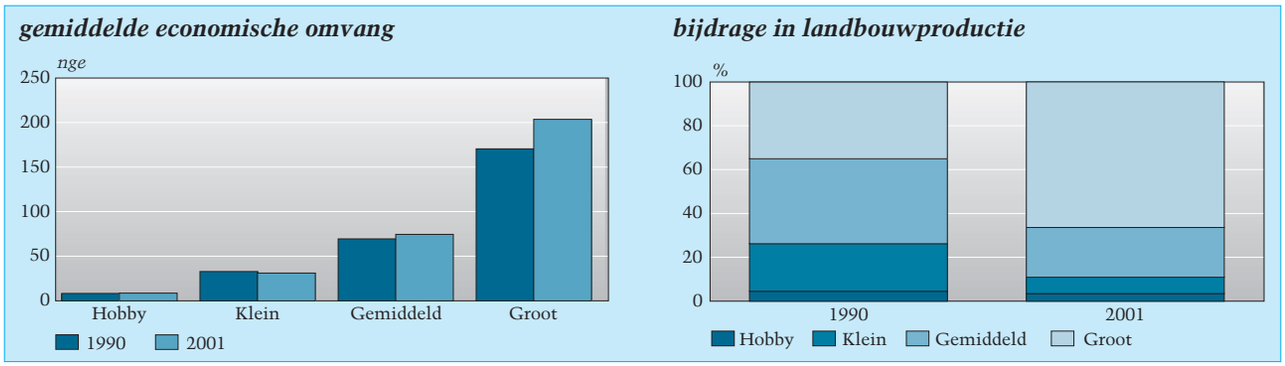
Land- en tuinbouwbedrijven